

CUPRINS

Abrevieri	9
Cuvânt înainte la ediția în limba română	11
Prefată	15

Sectiunea I INTRODUCERE

Ce este <i>penthos</i> și unde poate fi identificat?	25
Lexicografia lui <i>penthos</i> și deosebirea de alte tipuri de melancolie	25
Deosebirile patristice dintre străpungere, plânsul pentru păcat și melancolie	33
Expresiile plânsului pentru păcat în lumea mediteraneană medievală	44
Provenienta semitică a lui <i>penthos</i>	49
Studii recente despre <i>penthos</i>	55
Ware și Chryssavgis: rectificarea răsăriteană	65
Sugestia lui Driscoll în favoarea unei metodologii de exegeză patristică	70

Sectiunea a II-a CHEMAREA LA POCĂINȚĂ A DEȘERTULUI

Capitolul I	
Traditia deșertului	77
Capitolul al II-lea	
Locul Sfântului Ioan Scăraru în traditia deșertului	91
Capitolul al III-lea	
Exegeza <i>Treptei a VII-a</i> din <i>Scara dumnezeiescului urcuș</i>	111
Structura <i>Scării</i> și contextul <i>Treptei a VII-a</i>	112
Definițiile lui <i>penthos</i>	126
Lacrimile curătitoare și botezul	135
Frica și iubirea de Dumnezeu	138

Râsul duhovnicesc	140
Lacrimile ca semn al creșterii duhovnicești	142
Integrarea întregii persoane în actul plânsului	144
Strădania omului și harul lui Dumnezeu	147

Secțiunea a III-a

„*A UDAT CU LACRIMI PICIOARELE LUI*”: TÂLCUIREA SFÂNTULUI EFREM SIRUL A VERSETELOR DE LA LUCA 7, 36-50

Capitolul al IV-lea

Perspectiva siriacă timpurie	155
------------------------------------	-----

Enratism și antropologie	161
--------------------------------	-----

Capitolul al V-lea

Contextul tâlcuirilor siriene despre „femeia păcătoasă”	169
---	-----

O tipologie a femininului	173
---------------------------------	-----

Tâlcuiuri siriene despre „femeia păcătoasă”:
--

dialog lăuntric, transformare și ochiul credinței	180
---	-----

Secțiunea a IV-a

„ACEA ÎNTRISTARE CARE ADUCE VIETUIREA DULCE DE CARE VORBEA APOSTOLUL”: ÎNVĂȚĂTURA SFÂNTULUI ISAAC SIRUL DESPRE LACRIMILE DE POCĂINTĂ

Capitolul al VI-lea

<i>Sitz im Leben</i> al Sfântului Isaac Sirul	197
---	-----

Capitolul al VII-lea

Enratism și deplinătatea omului	207
---------------------------------------	-----

Capitolul al VIII-lea

Ierarhiile stării duhovnicești	233
--------------------------------------	-----

Capitolul al IX-lea

Legătura de filiație a omenirii cu Dumnezeu	241
---	-----

Secțiunea a V-a

„IL VEI VEDEA PE CEL PE CARE NIMENI NU L-A VĂZUT VREODATĂ”: SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG ȘI REVALORIZIFICAREA ÎNVĂȚĂTURILOR PĂRINȚILOR DEȘERTULUI

Capitolul al X-lea

Context și biografie	259
----------------------------	-----

Capitolul al XI-lea	
Izvoarele și influențele Sfântului Simeon Noul Teolog	273
Capitolul al XII-lea	
Sfântul Simeon Evlaviosul – principala sursă de inspirație a teologiei Sfântului Simeon Noul Teolog	281
Învatatura lui Simeon Evlaviosul	
despre întristarea pentru păcatele săvârșite	295
Capitolul al XIII-lea	
Sfântul Simeon Noul Teolog și <i>penthos</i>	301
Capitolul al XIV-lea	
Autoritatea lui <i>penthos</i> și rădăcinile sale sacramentale	315
 Concluzii	333
Traditia Bisericii Rasaritene	337
Restaurarea chipului lui Dumnezeu: <i>penthos</i> și Dumnezeu Tatăl	341
Autonomic omenească și încorporare divină: <i>penthos</i> și Dumnezeu Fiul	348
Autoritate harismatică: <i>penthos</i> și Duhul Sfânt	352
Rezumatul invătăturilor patristice despre <i>penthos</i>	355
Plânsul de-bucurie-făcător	357
 Bibliografie	363
Glosar de termeni	395
Indice de referințe scripturistice	401
Indice de subiecte	403
Indice de autori vechi	408
Indice de autori moderni	410

Ce este *penthos* și unde poate fi identificat?

Lexicografia lui *penthos* și deosebirea de alte tipuri de melancolie

Nu există nici măcar un singur cuvânt în engleză care să definească adekvat grecescul *penthos*. Este atât un concept, cât și o experiență care face referire și se regăsește în aspecte diferite ale vieții duhovnicești și, deoarece este explorat aici prin scrierile monahilor sau ale sihastrilor care nu erau preocupați să redacteze o evaluare sistematică a ceea ce reprezenta lucrarea lor zilnică, ar fi nerealist să aşteptăm definiții clare, consecvente ale acestuia în cadrul tradiției textuale. De asemenea, practica lui *penthos* a evoluat de-a lungul unei perioade mari de timp și în cadrul unui areal întins și, prin urmare, pentru a-l descrie a fost întrebuită un vocabular divers.

De vreme ce provine din limba greacă, este normal să începem cu rădăcinile cele mai probabile ale cuvântului și ale termenilor înrudiți. Termenii grecești πένθος, κατάνυξις (străpungere), πόθος (tânjire) și λύπη (mâhnire) prezintă cu toții relevanță aici, însă, aşa cum vom observa curând, semnificațiile lor se suprapun. Mâhnirea pentru păcatul săvârșit ar putea fi descrisă în mod felurit ca jelire, plângere, remușcare sau căință. Ceea ce unește aceste expresii este faptul că fiecare vorbește despre o întristare simțită din inimă, exprimată prin lacrimi autentice, sau o dorință de a plângere care este generată de și care exprimă taina participării divine. O astfel de mâhnire nu este niciodată disperare, milă de sine

sau jelire pentru moartea cuiva. Așadar, ea ocupă o poziție unică în legătura enigmatică dintre suflet și trup. Ea este patima purificată trăită de cel care se pocăiește pentru a se întoarce la Dumnezeu. Un astfel de penitent a ajuns la o înțelegere cu zbaterea conflictuală a vieții interioare, ca de altfel și cu cerințele vieții exterioare. *Penthos* este un proces, nu o stare statică. Este căința păcătosului, ca de altfel și harisma atletului duhovnicesc desăvârșit. În viața plângătorului, întristarea divină – ca opusă formei sale mult mai seculare – exprimă o dinamică trinitară. Este stârnită de mișcarea Duhului în inima plângătorului; exprimarea acesteia îi permite lui să participe la pătimirile lui Hristos; ea îl restaurează pe penitent la rudenia cu Tatăl. Aceste aspecte teologice derivă parțial din alegerea cuvintelor folosite și contextul lor înlá-untrul tradiției biblice și patristice.

Lexicografia cuvântului grecesc πένθος pe de-o parte își dezvăluie, pe de altă parte își învăluie semnificația în contextul patristic. Absența unei intrări pentru πένθος în *Patristic Greek Lexicon* al lui Lampe duce, în ceea ce privește definițiile acestui termen, la o dependență de lexicul scrierilor seculare în principal. Liddell & Scott¹, Moulton², Sophocles³ și Boisacq⁴ – toate aceste dicționare enumerați sub *penthos* diferite emoții triste din care fac parte mâhnirea, întristarea și semnele exterioare de întristare, incluzând tânguirea pentru cel mort. Probabil acesta este felul de mâhnire descris în poemul lui Corripus din secolul al VI-lea care descrie încercarea lui Iustinian de a recucerî Africa, unde sunt menționate tânguirea publică, mâhnirea comandanțului și lacrimile rugăciunilor adresate lui Dumnezeu⁵.

¹ Liddell & Scott (1888), p. 619.

² Moulton (1977).

³ Sophocles (1900), p. 869.

⁴ Boisacq (1916), p. 766.

⁵ Corripus, trad. Shea (1998), pp. 72, 107, 176 și 196.

Oricum, aceste definiții clasice nu pot fi ceva mai mult decât un punct de plecare pentru explorarea semnificațiilor lui *penthos* în contextul său teologic creștin, iar pentru a determina atitudinea patristică față de experierea omenească a sentimentelor (inclusiv cel al încrucișării) este esențial să mergem mai departe, prin căutarea unui izvor principal pentru scriitorii patristici, anume învățăturile filosofilor greci păgâni. Procedând astfel, este important să fim conștienți de deosebirea operată de Spanneut⁶ între paralelism și influență și să evităm ipotezele simpliste potrivit căror Părinții Bisericii au fost modelați direct și deliberat de înaintașii lor filosofi, chiar și atunci când au avut de-a face cu izvoare comune și influente. Mare parte din gândirea elenistă despre emoții se referă la conceptele abstracte despre capacitatea creaturilor rationale de a accepta sentimente puternice și cum ar putea ele fi conduse sau stăpânite pentru a permite mintii să aibă control asupra integrității și autonomiei omenești. Această întreagă arie, așadar, este strâns înrudită cu ideea de *apatheia*, fie în sensul său religios, fie secular. Si astfel, atunci când cercetează etimologia cuvântului, Chantraine⁷ enumera πένθος ca primul între substantivele ce au la bază verbul πάσχω, care înseamnă „a primi o impresie sau senzație, a experia un sentiment (bun sau rău), a suporta, a fi bătut”. El observă că verbul descria inițial o stare pasivă. Liddell & Scott⁸ de asemenea vorbesc explicit că acest concept este unul de receptivitate, nu de proactivitate, definind astfel πάσχω: „a primi o impresie din afară, a suferi, ca opus pentru a face”, și substantivul înrudit πάθος ca „ceea ce se întâmplă cuiva”. Špidlík este de acord cu Hausherr atunci când îi atribuie lui πένθος

⁶ Spanneut (1957), p. 30.

⁷ Chantraine (1968), p. 881.

⁸ Liddell & Scott (1888), p. 619.